

İRAN'IN FÜZE SALDIRISI NEDEN CİDDİYE ALINMALI?

BEKİR İLHAN

SETA | PERSPEKTİF

OCAK 2020 · SAYI 255

- İran, Süleymani'nin ABD tarafından öldürülmesinin ardından nasıl bir misilleme yapmıştır?
- Misillemenin askeri boyutu nasıl yorumlanmalıdır?
- ABD ve İran arasındaki gerilim Türkiye için ne anlama geliyor?

ABD'nin Kasım Süleymani'yi öldürmesine misilleme olarak İran 8 Ocak 2020'de Irak'ta Amerikan askerlerinin bulunduğu iki ayrı üsse balistik füze saldırısı düzenledi. Saldırı ilk etapta ufak bir şok etkisi yaratsa da sis perdesi dağıldıktan sonra birçok kişi saldırının İran'ın görüntüyü kurtarma ve gaz alma girişimi olarak değerlendirdi.

Ancak saldırının hedefi, zamanlaması, kullanılan silah türü ve İran'ın "neyi yapmadığı" dikkate alındığında farklı bir fotoğraf ortaya çıkmaktadır. Saldırı gayet net bir politik amacı olan ve askeri gücün başarıyla kullanıldığı bir misilleme girişimidir. Tabii ki saldırı ABD'nin canını acıtmamış ancak bu gibi krizlerde amaç rakibe zarar vermek değildir hatta ne kadar zarar verildiğinin bir önemi de yoktur.¹ Bir devletin asıl amacı kendine risk ve maliyet yükleyip daha fazla maliyeti göze alacağına rakibini inandırmaktır. Bu misillemenin politik amacıdır. Bu amaç ise en net şekilde söylemlerle değil askeri eylemlerle yerine getirilebilir.

MİSİLLEMENİN POLİTİK AMACI

Öncelikle Süleymani'nin öldürülmesi bugüne kadar sözlü tehditlerle süren gerginliğin ABD tarafınca ilk

ve doğrudan askeri hamlesidir. Şimdiye kadar her iki taraf da niyet ve yeteneklerini sözlerle birbirine iletmeye çalışmıştır. Ancak bu tarz bir iletişim durumunda tarafların birbirine inanmamak için geçerli nedenleri vardır.² Sözlü tehditler abartılı olabilir ve blöf özelliği taşıyabilir. Örneğin İran'ın geçmişi arkasını getirmediği onlarca üst perdeden yapılmış tehditlerle doludur. Ayrıca bir devletin sözlü tehdidini yerine getirecek askeri kapasitesi olsa bile bu riski alacak iradesi olmayabilir. Örneğin ABD son derece ileri askeri kapasitesine rağmen birçok konuda isteksiz bir tutum sergilemektedir. Tüm bu faktörler yanlış algılara dayalı yanlış hesaplamalara neden olabilir.³ Bu durum da savaşın önündeki en büyük engel olan caydırıcılığın başarısız olmasına neden olarak devletleri askeri çatışmaya sürükleyebilir.

Askeri çatışmanın günümüzdeki riski ve yüksek maliyeti göz önüne alındığında caydırıcılık ve onun temeli olan kredibilite devletler için hayati önem taşımaktadır. Kredibilite bir devletin tehditlerinin ne

1. Thomas Schelling, *Arms and Influence*, (Yale University Press, New Haven: 2008), s. 36.

2. James Fearon, "Rationalist Explanations for War", *International Organization*, Cilt: 49, Sayı: 3, (1995), s. 379-414.

3. Robert Jervis, *Perception and Misperception in International Politics*, (Princeton University Press, Princeton: 1976).

BEKİR İLHAN

Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 2015'te mezun olmuştur. Yüksek lisans eğitimini Sabancı Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde 2018'te tamamlamıştır. University of Cincinnati (ABD) Siyaset Bilimi Bölümü'nde doktora öğrencisidir.

kadar muteber olduğuyula ilgilidir ve bir krizde atılan geri adım kredibiliteye zarar vereceği gibi tersi bir durum ise katkı sunar. Buna binaen kredibilitesinin yüksek olması bir devletin caydırıcılığının en temel unsurlarındandır.

ABD, İran'ın bölgedeki istikrarsızlaştırıcı ve hırslı vekil savaşlarını yöneten kilit bir ismi olan Süleymani'yi öldürerek kendi yarattığı boşlukları doldurmaya çalışan Tahran yönetimine belki de hiç beklenmedik bir anda ciddi bir geri adım attırma girişiminde bulunmuştur. Ayrıca ABD böylesi bir güç kullanımıyla son yıllarda aşındığı iddia edilen kredibilitesini de artırmıştır. Bu tarz sansasyonel güç kullanımı bir devletin tehditlerinin inandırıcılığını yani kredibilitesini yükseltir.⁴

İran açısından bakıldığı zaman Süleymani'nin öldürülmesi gelecekteki davranışlarını etkileyecek bir dilemma getirmiştir: geri adım atma ya da tırmandırma. Olayın sadece sözlü tehditlerle geçitirilmesi geri adım atma sayılacağı ve devletlerin askeri güç kullanma ihtimalinin arttığı uluslararası bir ortamda İran'ın kredibilitesine zarar verilmesi demektir. Yine cevap vermemesinin ilerleyen dönemde Trump'ı cesaretlendirici etkisi de olabilirdi. Diğer taraftan askeri bir karşılık verilmesi demek İran'ın bundan sonraki tehditlerinin inandırıcılığını artırmak demektir. Ancak böylesi bir misilleme ABD'nin de tırmandırma ihtimalini artıracağından bir savaş riski taşımaktaydı.

8 Ocak'taki saldırıyla beraber bütün dünya İran'ın askeri karşılık verdiğini öğrenmiştir. Tırmandırma riskini göze alarak İran, ABD'ye maliyetli bir mesaj göndermiştir. Ancak saldırının askeri boyutuna bakıldığı zaman İran'ın ABD'ye vermeye çalıştığı bu mesaja beklenenden daha çok hesapçı bir yol izlediği görülmektedir. Thomas Schelling'in bir zamanlar ifade ettiği gibi kısıtlı şiddet kullanımı bir dereceye kadar düşmanlar arası "iş birliği"ni içerir.⁵

4. Hal Brands, Eric Edelman ve Thomas G. Mahnken, "Credibility Matters", Center for Strategic and Budgetary Assessments, https://csbaonline.org/uploads/documents/Credibility_Paper_FINAL_format.pdf, (Erişim tarihi: 9 Ocak 2020).

5. Schelling, *Arms and Influence*, s. 143.

MİSİLLEMENİN ASKERİ BOYUTU

Bir askeri misillemenin en önemli boyutlarından birini de "bağlantılılık" (connectedness) oluşturur.⁶ İran'ın saldırısı ABD'nin Süleymani'yi öldürdüğü saldırıyla bağlantılılık bağlamında hedef, zamanlama ve silah türü açısından açık bir mesaj içermektedir.

Hedefine bakıldığında İran, ABD'nin Süleymani saldırısında kullandığı askeri üslere saldırmıştır. İran, ABD'nin bölgedeki başka varlıklarına da saldırabilirdi. Hatta saldırıyı en başta beklediği gibi Irak'taki vekilleri aracılığıyla da yapabilirdi. Ancak saldırıyı kendi topraklarından iki Amerikan üssüne yapmayı tercih etmiştir. Bir vekil gücün saldırısı ile egemen bir ulus devletin saldırısı arasında failin kimliği konusunda ciddi bir fark vardır. Burada İran şüpheye yer bırakmayacak şekilde saldırının kendisi tarafından açık bir askeri hedefe yapıldığını ilan etmektedir.

Saldırının zamanlamasına bakıldığında Süleymani'nin ölümünden beş gün sonra yapılmıştır. Bu oldukça kısa bir süredir. Beş gün içinde karşılık vermesi İran'ın "geri adım" atmadığı algısını güçlendirmiştir. Örneğin haftalar hatta aylar ve yıllar sonra bir misilleme gerçekleşseydi Süleymani saldırısıyla olan bağlantılılığı zayıflayacak ve İran'ın kredibilitesine zarar verecekti. Belki de bu süre içinde Washington, Tahran'ı daha fazla sıkıştırabileceği algısına kapılacak ve İran ya tümünden pes edecek ya da şimdi verdiğinden daha güçlü (ve daha riskli) bir misilleme yapmak zorunda kalacaktır.

Saldırıda kullanılan silah türüne bakıldığında balistik füzelerin tercih edildiği görülmektedir. İran'ın on beş Fatih-313 kısa menzilli balistik füze kullandığı belirtilmektedir. Bu füzeler güdüm sistemleri sayesinde hassas vuruş yapabilmektedir. Örneğin güdümsüz roketler kullanılmış olsaydı bu askeri üsler bu kadar hassasiyetle vurulmazdı. Füzelerde hassasiyet yüksekliği Amerikan askerlerinin bulunduğu geniş üslere yapılan bu saldırıda olduğu gibi hedeflerin ayırt edilebilirliğine dolayısıyla verilmek istenen mesajın daha açık olmasına katkı sağlamıştır. Pentagon yetkilileri, İran'ın üslerdeki askeri personelin zarar görmeyeceği

6. Schelling, *Arms and Influence*, s. 141-151.

kısımlarını bilerek vurduğundan şüphelenmektedir.⁷ Bu doğruysa İran aslında ABD'ye "ne yapmadığı"nın mesajını vermiştir: Amerikan askerlerini öldürmemek. Yani burada maddi zarar amaçlanmış ancak Amerikan askerlerine zarar verilmemiştir. Böylesi bir operasyon roket saldırısıyla değil hassas balistik füzelerle yapılabilirdi. Bu tip operasyonlar misilleme yapan devletin hem kredibilitesini yükseltir hem de rakip devletin yanlış algılama şansını azaltarak risk manipülasyonuna ilgili devlet lehine katkı sağlar.

TÜRKİYE'YE ETKİSİ

Saldırının Türkiye için verdiği ders ise ne denli bir balistik füze tehdidi altında olduğumuzu hatırlatmasıdır. Türkiye'nin bölgesel rakibi (özellikle Suriye'de) İran'ın beklenenden daha hassas vuruşlar yapması Türkiye için yeri geldiğinde bir tehdit olabilir. Füzelerde hassasiyete yatırım yapan İran'ın öldürücülüğe (*lethality*) de yatırım yapmış olması doğaldır. Bu durum İran'a herhangi bir krizde yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı risk inisiyatifini ele geçirip karşı

7. Jack Tapper, Twitter, 8 Ocak 2020, <https://twitter.com/jaketapper/status/1214895207021502464>, (Erişim tarihi: 8 Ocak 2020).

tarafı istismar etme şansı tanıyacaktır. Söz konusu devlet ABD kadar güçlü bir devlet olmadığı zaman İran daha cüretkar davranabilir.

Bu noktada rakibin kendi silah sistemlerinin bu tarz avantajlarını kullanacağı sıcak çatışmaya yakınsayan krizlere karşı Türkiye'nin acil caydırıcılık sunacak sistemlere yatırım yapması gerekmektedir. Balistik füze saldırılarının istenilen zararı vermesinin önüne geçmek için hava savunma sistemleri dış alım çeşitliliği ve yerli yatırımlarla geliştirilmeye devam edilmelidir. Balistik füzeler sadece Türkiye'nin toprakları için değil sınırdaşındaki askeri varlığına da tehdit oluşturmaktadır.

Sonuç olarak eğer yukarıdaki analiz doğruysa ilerleyen dönemde Trump'tan İran hakkında daha az konuşmasını ve tehditkar olmasını beklemek doğru olacaktır. Çünkü Trump, İran'a sataşarak hatta eli yükselterek dış politikada ucuz zaferler elde edemeyeceğini anlamış olacaktır. Nitekim Trump, İran saldırısının ertesi gününde yaptığı açıklamada askeri tırmandırma mesajı vermemiştir. Bu durumda Trump seçimler öncesi daha kolay gördüğü hedeflere yönelebilir. Bu noktada ise "radikal terörizm" ile mücadele söylemine daha çok tutunabilir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://twitter.com/setavakfi)